

BESPREKINGEN

Jong probleemgedrag als voorspeller voor latere criminaliteit

Jan Kornelis Dijkstra en René Veenstra

Andrea Donker, *Precursors and Prevalence of Young-Adult and Adult Delinquency (Voorbodes en vóórkomen van delinquentie onder (jong)volwassenen)*, Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR), Leiden, 2004, 139 blz., ISBN 90 9018078 8.

Een intrigerende paradox in de criminologie is dat volwassen criminelen meestal delinquent waren als kind en als adolescent, maar dat delinquentie tijdens de kindertijd en adolescentie doorgaans niet leidt tot een criminele carrière. In het proefschrift van Andrea Donker komt deze paradox nadrukkelijk aan de orde, met twee toespitsingen. Ten eerste wordt aandacht besteed aan het vóórkomen van delinquentie tijdens de jongvolwassenheid (hoofdstuk 2). Inzicht in delinquentie van jongvolwassenen is relatief schaars ten opzichte van informatie over delinquentie en probleemgedrag van kinderen en adolescenten. Voorzover aanwezig is kennis gebaseerd op politie- en justitiestatistieken in plaats van op zelfrapportage waar de gegevens in dit proefschrift uit bestaan.

Ten tweede richt het proefschrift zich op de aard en omvang van voorbodes van delinquentie tijdens de jongvolwassenheid (hoofdstukken 3, 4 en 5). Voortbouwend op het Dual Taxonomy model van Moffitt (1993) wordt de voorspellende waarde van delinquentie en probleemgedrag tijdens de kindertijd en adolescentie voor delinquentie op latere leeftijd onder de loep genomen.

Donker heeft gebruik gemaakt van gegevens uit de Zuid-Hollandstudie waarin het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) sinds 1997 participeert. Oorspronkelijk opgezet om een breed scala van emotionele problemen en gedragsproblemen bij kinderen in kaart te brengen biedt dit in 1983 gestarte longitudinale onderzoek de mogelijkheid om de ontwikkeling van delinquentie tot in de jongvolwassenheid in kaart te brengen.

Het proefschrift is naast een inleidend en uitleidend hoofdstuk opgebouwd uit vier artikelen waarvan één artikel gepubliceerd (*Criminology*, 2003, 41, 3, p. 593-610) en twee ingestuurd. Deze vier hoofdstukken worden achtereenvolgens beschreven. Daarna worden enkele kanttekeningen geplaatst.

Overzicht

In het proefschrift neemt het Dual Taxonomy model van Moffitt (1993) een centrale plaats in. Dit model wordt algemeen erkend als een van de meest invloedrijke verklaringsmodellen binnen de ontwikkelingscriminologie. Moffitt onderscheidt in haar model een levensloop-persistente (hierna: persistente delinquenten) en een adolescentie-gelimiteerde groep (hierna: tijdelijke delinquenten). Beide groe-

pen delictplegers verschillen in aanvang, duur, aard en oorzaken van criminaliteit. De persistente groep delinquenten laat tijdens het gehele leven een patroon van probleemgedrag zien. Reeds vanaf de vroege kindertijd vindt er gedurende hun leven een escalatie van probleemgedrag plaats, wat een voorspellende waarde heeft voor ernstige en gewelddadige delinquentie tijdens de volwassenheid. Oorzaken zijn vooral gelegen in persoonlijke kenmerken, zoals impulsiviteit of een lage intelligentie. Kenmerken waarvan de negatieve impact bovendien vaak wordt versterkt in interactie met omgevingsrisico's, zoals een problematische gezinssituatie.

Daartegenover staan de tijdelijke delinquenten die bij aanvang van de adolescentie betrokken raken bij delinquent gedrag. Na het achttiende levensjaar nemen zij in toenemende mate afstand van delinquent gedrag ten faveure van meer (pro)sociaal gedrag. Oorzaak van de tijdelijke betrokkenheid bij en aantrekkelijkheid van delinquent gedrag is voor adolescenten de mogelijkheid om de 'maturity gap' te overbruggen: de discrepantie tussen biologische en sociale leeftijd en mogelijkheden. Delinquent gedrag lijkt tijdelijk toegang te verschaffen tot een volwassen status, waardoor deze discrepantie tijdelijk wordt overbrugd.

De leeftijd-criminaliteitscurve toont dan ook een duidelijk opgaande lijn in prevalentie van delicten en overtredingen tijdens de adolescentie. Echter, rond het achttiende levensjaar bereikt de curve haar piek, waarna een dalende trend waarneembaar is. Hoewel veel onderzoek is gericht op de jaren voorafgaande aan deze piek, is veel minder bekend over aard en omvang van delinquentie na het achttiende levensjaar tijdens de jongvolwassenheid.

In hoofdstuk 2 worden prevalentie, frequentie en diversiteit van delicten onder jongvolwassenen beschreven. In tegenstelling tot de beschikbare informatie over delinquentiepatronen van jongvolwassenen, die meestal gebaseerd zijn op politie- en justitiestatistieken ofwel slachtofferenquêtes, is in de Zuid-Hollandstudie onder jongvolwassenen gebruik gemaakt van de zelfrapportagemethode. Deze methode wordt niet vertekend door opsporingsprioriteiten van justitie of aangiftebereidheid van slachtoffers (Junger-Tas & Haen Marshall, 1999). Data zijn door interviews verzameld onder 1.547 jongvolwassenen. Gelet op de brede leeftijdsrange is bij de beschrijving van de resultaten een onderverdeling gemaakt tussen drie leeftijdsgroepen van 19-22, 23-26 en 27-30 jaar.

Resultaten laten zien dat ongeveer een derde van de respondenten een of meer overtredingen heeft begaan in de twaalf maanden voorafgaande aan het interview. Na aftrek van het meest voorkomende delict (zwart rijden) blijft hiervan 23,9 procent over. Het grootste deel hiervan komt op het conto van mannen (41,1 procent inclusief zwartrijden en 32,5 procent zonder zwartrijden, tegenover vrouwen 23,2 procent en 16,5 procent). Frequentie en variëteit van delicten zijn daarentegen beperkt. De meerderheid van de daders zegt één of twee typen delicten te hebben gepleegd en dan meestal niet vaker dan één keer per jaar.

Behalve naar prevalentie is gekeken naar de aard van de gepleegde delicten. Delicten en overtredingen hangen sterk samen met leeftijdsgebonden omstandigheden. Winkeldiefstal en stelen van school lijken gedurende de levensloop plaats te maken voor rijden onder invloed en stelen van de werkplek. Hoewel er variatie bestaat tussen verschillende soorten delicten (bijvoorbeeld geweld blijft constant,

terwijl fraude en diefstal van de werkplek toenemen), is bij mannen over de gehele linie gedurende de onderzochte periode van jongvolwassenheid een geleidelijke afname in delinquentie waar te nemen. Bij vrouwen is een dergelijke afname niet gevonden.

In hoofdstuk 3 is onderzocht in hoeverre externaliserend probleemgedrag, zoals gerapporteerd door ouders, tijdens de vroege (4-7 jaar) en late kindertijd (8-11 jaar) dan wel de vroege adolescentie (12-16 jaar) een voorspellende waarde heeft voor delinquentie tijdens de jongvolwassenheid (14 jaar later).

Ten aanzien van delinquentie wordt een onderscheid gemaakt tussen geweldsovertredingen, ernstige overtredingen zoals verkoop van drugs en autodiefstal, en niet-ernstige overtredingen zoals graffiti en vandalisme. Door onderscheid aan te brengen in soorten delinquentie kan worden achterhaald in hoeverre gewelddadige en ernstige delinquentie samenhangt met externaliserend probleemgedrag tijdens de kindertijd. Volgens de theorie van Moffitt (1993) is namelijk vroegtijdig probleemgedrag niet alleen kenmerkend voor persistente delinquenten, maar ook een voorbode voor betrokkenheid bij gewelddadige en ernstige delinquentie. Naast externaliserend probleemgedrag zijn ook internaliserende problemen opgenomen in de analyse.

De invloed van het probleemgedrag als kind op latere betrokkenheid bij delinquentie wordt uitgedrukt in odds ratio's, een statistische maat die de kansverhouding voor twee groepen op een bepaalde uitkomst uitdrukt.

Resultaten laten zien dat de voorspellende waarde van probleemgedrag voor delinquentie 14 jaar later afhankelijk is van het soort delict, de leeftijd, het geslacht en de periode die in ogenschouw wordt genomen. Externaliserend probleemgedrag tijdens de vroege kindertijd heeft alleen een voorspellende waarde voor gewelddadige delinquentie van mannen tijdens de adolescentie, terwijl externaliserend probleemgedrag tijdens de late kindertijd geen voorspellende waarde kent voor latere delinquentie. Externaliserend probleemgedrag tijdens de adolescentie blijkt de kans op gewelddadige delinquentie van volwassen mannen fors te verhogen. Bij vrouwen blijkt de kans op niet-ernstige delinquentie tijdens de jongvolwassenheid eveneens door externaliserend probleemgedrag tijdens de adolescentie te worden verhoogd.

In hoofdstuk 4 staat één aspect uit het Dual Taxonomy model van Moffitt centraal. Een belangrijke stelregel in longitudinaal onderzoek is dat naarmate de tijd verstrijkt verbanden tussen variabelen zwakker worden. Deze longitudinale wet contrasteert met het model van Moffitt, waarin wordt gesteld dat probleemgedrag tijdens de kindertijd een voorbode is voor delinquentie tijdens de volwassenheid. Dit geldt dan voor persistente delinquenten. Gedurende de adolescentie zou de samenhang met delinquentie daarentegen zwakker moeten zijn, gelet op de betrokkenheid van tijdelijke delinquenten bij criminaliteit. Deze groep zou het verband tussen probleemgedrag tijdens de adolescentie moeten afzwakken, waarna de sterkte van het verband tijdens de volwassenheid weer zou moeten aanzwengelen. Oftewel naarmate de tijd verstrijkt, wordt het verband tussen probleemgedrag en delinquentie over de tijd weer sterker, waarmee de longitudinale wet zou worden geschonden. Hoewel de theorie van Moffitt reeds onderhevig is geweest aan verschillende toetsingen (voor een overzicht zie Moffitt e.a., 2001), is vorengenoemde

relatie slechts eenmaal eerder aan een empirische toets onderworpen. Hoofdstuk 4 staat in het teken van deze schending van de longitudinale wet.

Voor het toetsen worden drie periodes onderscheiden: kindertijd, adolescentie en volwassenheid. Daarnaast wordt een onderscheid gehanteerd tussen openlijk agressief probleemgedrag, heimelijk probleemgedrag en statusschendingen, zoals van huis weglopen en spijbelen (Loeber e.a., 1993). Van de laatstgenoemde categorie zijn alleen gegevens over de kindertijd beschikbaar.

Vervolgens wordt geanalyseerd in hoeverre drie hiervoor genoemde categorieën van probleemgedrag alleen en in combinatie met elkaar samenhangen met openlijk en heimelijk probleemgedrag tijdens respectievelijk de adolescentie en de volwassenheid. Net als in hoofdstuk 3 worden er odds ratio's berekend.

De twee belangrijkste uitkomsten zijn dat probleemgedrag tijdens de kindertijd met name samenhangt met openlijk probleemgedrag tijdens de volwassenheid en dat ten tweede de meest voorspellende waarde uitgaat van een combinatie van verschillende soorten probleemgedrag tijdens de kindertijd. Beide uitkomsten kunnen als ondersteuning van de Dual Taxonomy theorie van Moffitt worden beschouwd. Eerstgenoemde conclusie is een duidelijke schending van de longitudinale wet, terwijl de tweede conclusie duidelijk onderstreept dat vooral een combinatie van probleemgedrag van kinderen sterk samenhangt met delinquentie op latere leeftijd. Dit is in overeenstemming met het door Moffitt geschetste patroon van delinquentie van de persistente groep overtreeders.

In hoofdstuk 5 wordt gekeken in hoeverre overeenstemming tussen ouders en leraren ten aanzien van probleemgedrag van kinderen van 4-11 jaar een meer voorspellende waarde heeft ten opzichte van de situatie waarin geen overeenstemming bestaat, en welke informant, indien overeenstemming ontbreekt, een meer voorspellende waarde kent.

De oorzaak van probleemgedrag van de persistente groep is vooral gelegen in persoonlijke kenmerken. Dergelijk probleemgedrag zou zich moeten voordoen in verschillende contexten, zoals thuis en op school, en dus moeten kunnen worden opgemerkt door verschillende informanten. Resultaten laten zien dat overeenstemming tussen ouders en leerkrachten over probleemgedrag, vooral ten aanzien van agressie en statusschendingen, een meer voorspellende waarde kent dan een situatie zonder overeenstemming. Voorts blijkt dat voor jongens van 4-7 jaar het oordeel van leerkrachten een meer voorspellende kracht kent, terwijl dit voor de leeftijdscategorie 8-11 jaar geldt voor ouders. Donker oppert dat ouders van jonge kinderen wellicht minder goed kunnen inschatten of het gedrag van hun kind problematisch is dan ouders van wat oudere kinderen. Bij jonge kinderen zijn het vooral de leerkrachten die een goede vergelijking met leeftijdsgenoten kunnen maken.

Conclusie en discussie

De drie belangrijkste bevindingen in het proefschrift van Donker komen uit de hoofdstukken 2 en 4. Ten eerste vestigt zij de aandacht op delinquentie van jongvolwassenen. De algemeen aangenomen assumptie dat delinquentie na het achttiende levensjaar sterk daalt, wordt genuanceerd door de bevinding dat een derde van de ondervraagden nog steeds een of meer overtreedingen op hun naam

heeft staan. In plaats van de late tienerjaren aan te duiden als de periode waarin delinquentie afneemt, pleiten de uitkomsten ervoor de afname van delinquentie enige jaren later te situeren. De uitkomsten laten eveneens zien dat de door Moffitt onderscheiden adolescentie-gelimiteerde groep niet geheel juist is getypeerd. Delinquentie begint weliswaar in de adolescentie, maar blijft zeker niet beperkt tot de adolescentie en gaat in ieder geval door tot in de jongvolwassenheid. Verder blijkt dat leeftijdsgebonden omstandigheden een belangrijke rol spelen bij verklaring van de leeftijd-criminaliteitscurve.

Een tweede belangrijke uitkomst is de empirische ondersteuning van de schending van de longitudinale wet. Voortbouwend op het model van Moffitt (1993) was de verwachting dat probleemgedrag en delinquentie tijdens de kindertijd en volwassenheid de sterkste samenhang vertoonden, omdat delinquentie op beide tijdstippen veroorzaakt wordt door dezelfde groep persistente delinquenten. De samenhang tussen delinquentie tijdens de adolescentie en de volwassenheid zou daarentegen minder sterk moeten zijn, gelet op de tijdelijke betrokkenheid van de adolescentie-gelimiteerde groep delinquenten. De delinquentie van deze groep is namelijk alleen gesitueerd in de adolescentie en is niet reeds begonnen in de kindertijd. Bovendien is delinquentie van deze groep tijdens de adolescentie geen voorbode voor betrokkenheid bij delinquentie tijdens de volwassenheid. Het feit dat probleemgedrag tijdens de kindertijd de meest voorspellende waarde heeft voor openlijk probleemgedrag tijdens de jongvolwassenheid, toont het belang van vroegtijdige (h)erkenning van probleemgedrag. Probleemgedrag tijdens de kindertijd kent echter veel minder voorspellende kracht ten aanzien van heimelijk probleemgedrag. Dit kan, zoals de auteur terecht opmerkt, samenhangen met vorengenoemde conclusie dat een aanzienlijk deel van de jongvolwassenen nog betrokken is bij heimelijk probleemgedrag zoals kenmerkend wordt geacht voor de tijdelijke delinquenten, waardoor de samenhang met de zonder probleemgedrag verlopen kindertijd afneemt.

De derde conclusie is dat de resultaten in hoofdstuk 4 eveneens laten zien dat, naast het vroegtijdig beginnen met probleemgedrag, ook betrokkenheid bij verschillende vormen van probleemgedrag (openlijk en heimelijk probleemgedrag en statusschendingen) tijdens de kindertijd de meest voorspellende waarde kent.

Uit het proefschrift van Donker blijkt dat relaties tussen probleemgedrag en delinquentie, gezien over een langere periode, complex en weinig eenduidig zijn. De samenhang tussen probleemgedrag tijdens verschillende periodes zoals kindertijd en volwassenheid worden sterk bepaald door het soort delict, de informant, het geslacht van de respondent, maar ook de periodes die in ogenschouw worden genomen. Uitkomsten bevestigen de complexiteit van ontwikkelingen van delinquentie. Door verschillende periodes en verschillende soorten delicten te onderscheiden draagt het proefschrift bij aan het meer verfijnen van het inzicht in de criminele ontwikkeling.

Hierin schuilen tevens enige zwakheden. Ten eerste is het gebruik van de gehanteerde operationalisaties van zowel onderscheiden periodes als soorten delicten tussen de verschillende hoofdstukken weinig consistent. Waar in het ene hoofdstuk niet-ernstige, ernstige overtredingen en gewelddadige delicten centraal staan, zijn dat in een ander hoofdstuk openlijk en heimelijk probleemgedrag en statusschendingen.

Vergelijkbaar zijn de verschillen in gedefinieerde periodes. Dat varieert van jongvolwassenheid, midden-volwassenheid en volwassenheid (hoofdstuk 2), vroege kindertijd, midden-kindertijd, vroege adolescentie en volwassenheid (hoofdstuk 3), kindertijd, adolescentie en volwassenheid (hoofdstuk 4) tot vroege kindertijd, late kindertijd en jongvolwassenheid (hoofdstuk 5). Hoewel verschillende operationalisaties wel aansluiting vinden bij eerder onderzoek, vooral wat betreft de soorten probleemgedrag, vindt een verdere onderbouwing van de diversiteit van operationalisaties in de verschillende hoofdstukken van dit proefschrift niet plaats. Interpretatie en met name het vergelijken van uitkomsten tussen verschillende hoofdstukken wordt echter bemoeilijkt door de uiteenlopende operationalisaties.

De Zuid-Hollandstudie biedt binnen een bevolkingsonderzoek (de respons was 80 procent en de uitval bij de zesde meting was 20 procent) de mogelijkheid om verschillende soorten probleemgedrag en delinquentie in relatie tot verschillende periodes in de levensloopontwikkeling met elkaar in verband te brengen. Dat er samenhang bestaat tussen vroege vormen van probleemgedrag en latere betrokkenheid bij delinquentie, is een reeds vaak onderzochte en bevestigde relatie (zie bijvoorbeeld het werk van Donkers promotor Frank Verhulst, de grondlegger van de Zuid-Hollandstudie).

Helaas heeft Donker geen gebruik gemaakt van allerlei verschillende individuele en psychosociale kenmerken in haar analyses (Appendix A bevat een overzicht van de mogelijkheden van de dataset). Daarmee zou bijvoorbeeld kunnen worden achterhaald welke condities van invloed zijn op het betrokken raken bij dan wel stoppen met delinquent gedrag. De enige individuele kenmerken die nu zijn gebruikt, zijn leeftijd, geslacht en sociaal-economische status. De mechanismen achter de ontwikkeling van delinquentie worden door deze studie dan ook niet blootgelegd.

De uitkomsten geven wel een indicatieve ondersteuning voor het Dual Taxonomy model van Moffitt. Het proefschrift maakt duidelijk dat de term adolescentie-gelimiteerd inadequaat is, aangezien delinquentie ook tijdens de jongvolwassenheid vóórkomt. Terecht merkt Donker dan ook op dat het beter lijkt de periode waarbinnen de tijdelijke delinquenten zijn gesitueerd, op te rekken en na het achttiende levensjaar nog een periode van ontluikende volwassenheid in te bouwen (Arnett, 2000). Of misschien nog beter, de naam van adolescentie-gelimiteerd te veranderen in late starters (Moffitt gebruikt zelf ook steeds vaker een nieuwe term: adolescence onset). Hoe innovatief het werk van Moffitt ook is, haar tweedeling is zeker niet probleemloos. Haar werk bevat, zo maakt ook dit proefschrift duidelijk, een eigen paradox: levensloop-persistente jongeren stoppen soms toch met delinquent gedrag, terwijl adolescentie-gelimiteerde jongeren als volwassene soms toch doorgaan.

Literatuur

- Arnett, J.J. (2000). Emerging Adulthood. A Theory of Development from the Late Teens through the Twenties. *American Psychologist*, 55, 469-480.

- Donker, A.G., Smeenk, W.H., Laan, P.H. van der & Verhulst, F.C. (2003). Individual stability of antisocial behavior from childhood to adulthood: Testing the stability postulate of Moffitt's developmental theory. *Criminology*, 41, 593-609.
- Junger-Tas, J. & Haen Marshall, I. (1999). The self-report methodology in crime research. In: M.Tonry (ed.). *Crime and Justice. A review of research*. Chicago: University of Chicago Press, 291-367.
- Loeber, R., Wung, P., Keenan, K., Giroux, B., Stouthamer-Loeber, M., Kammen, W.B. van & Maughan, B. (1993). Developmental Pathways in Disruptive Child-Behavior. *Development and Psychopathology*, 5, 103-133.
- Moffitt, T.E., Caspi, A., Rutter, M. & Silva, P.A. (2001). *Sex Differences in Antisocial Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moffitt, T.E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior – a developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100, 674-701.

Probleemgedrag bij adolescenten: ouders doen er toe

Wim Slot

Ellen Reitz, *Problem Behavior During Early Adolescence and Child, Parent, and Friend Effects*. Amsterdam, UvA, Fac. Maatschappij- en Gedragwetenschappen 2004, 151 blz.

De titel van dit proefschrift geeft al aan dat het onderzoek van Reitz verschillende vragen omvatte. Ten eerste: kan probleemgedrag bij adolescenten het beste getypeerd worden met twee categorieën of zijn de uitingen van probleemgedrag in feite manifestaties van één en hetzelfde fenomeen? Vervolgens vroeg ze zich af hoe stabiel de problemen in de adolescentie zijn. Eens een dief, altijd een dief? En als er sprake is van variabiliteit, welke invloeden zijn dan belangrijk? Doet de opvoeding van ouders er toe of is de invloed van vrienden doorslaggevend? Bij alle vragen werd gekeken naar verschillen tussen jongens en meisjes en werden er uitsplitsingen gemaakt naar verschillende soorten problemen. Het onderzoek werd uitgevoerd op 'witte scholen', zodat niet kon worden gekeken naar de invloed van culturele achtergronden. De onderzoeksgroep bestond uit 650 middelbare-schoolleerlingen tussen 12 en 15 jaar. Zij vulden tweemaal, met een tussenpoos van een jaar, vragenlijsten in over problemen bij henzelf en het opvoedingsgedrag van hun ouders. Bovendien stelden ze een lijstje op met de namen van hun 'beste vrienden'.

Structuur van probleemgedrag

Al lange tijd is het gebruikelijk om probleemgedrag bij kinderen en jeugdigen te typeren aan de hand van twee categorieën: *externaliserend* (zichtbaar gedrag dat anderen last berokkent) en *internaliserend* (minder zichtbaar en vooral lastig voor de jongere zelf). Critici menen dat dit onderscheid wat kunstmatig is en bovendien te veel aandacht krijgt, doordat veelgebruikte vragenlijsten, zoals de Child Behavior Checklist (CBCL) en de Youth Self Report (YSR), de adolescenten versie van de CBCL, op dit onderscheid gebaseerd zijn. Quay (1993) gaat van een

andere tweedeling uit: een onderscheid tussen sociaal ongevoelige (*undersocialized*) en sociaal gevoelige (*socialized*) delinquenten (Quay, 1993). Dit onderscheid was ook in de DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) III te vinden, maar is bij de DSM IV losgelaten. Andere onderzoekers pleiten voor een onderscheid tussen een categorie met en een zonder agressieve symptomen (Slot, 2004). Weer anderen menen dat het beter is van één categorie uit te gaan, omdat externaliserende problemen vaak samengaan met internaliserende, een verschijnsel dat ook wel co-morbiditeit wordt genoemd.

Reitz vindt dat haar data erop wijzen dat externaliserend en internaliserend weliswaar twee afzonderlijke categorieën zijn, die echter op een hoger abstractieniveau één factor vertegenwoordigen. Helaas blijft de toelichting op dit resultaat wat in de statistiek steken. Wat betekent het feit dat een 'higher-order factor' hier het best past? Ik had graag gezien dat in dit verband meer was ingegaan op het punt van de co-morbiditeit. Taylor en Rutter (2002) stellen dat dit verschijnsel de vraag oproept of het gaat om twee manifestaties van één en dezelfde stoornis, of twee condities gelijktijdig aan de orde zijn die onafhankelijk van elkaar bij een individu zijn ontstaan, of twee stoornissen een groot aantal risicofactoren gemeen hebben, of een mechanisme waarbij het bestaan van de ene stoornis het ontstaan van de andere vergemakkelijkt. Welke van deze mogelijkheden wordt minder waarschijnlijk als men van één hogere orde factor uitgaat?

Stabiliteit

Het hoofdstuk over de stabiliteit is zeer interessant. Bij meting 1 komt een zeer bekend beeld naar voren. Jongens toonden meer externaliserend probleemgedrag (delinquentie, agressie, schoolproblemen, ongehoorzaamheid) dan meisjes. Maar de meisjes scoorden op alle drie aspecten van internaliserend probleemgedrag (angst, teruggetrokken gedrag en somatische problemen) hoger. Bij meting 2 waren de externaliserende scores hoger, zowel bij de jongens als bij de meisjes. Dit lijkt weer eens te bevestigen dat jongeren in de vroege adolescentie lastiger worden. Ook volgens henzelf, want het gaat hier om zelfrapportage.

Het gebruikte meetinstrument YSR maakt het mogelijk jongeren op basis van hun scores in te delen in de categorieën 'klinisch', 'subklinisch' en 'normaal'. Zeg maar: zeer problematisch, problematisch en gewoon. Stabiliteit kan ook worden afgemeten aan de verschuivingen die optreden van de ene categorie naar de andere: hoeveel jongeren met normale scores blijken bij de tweede meting (sub)klinisch te scoren en hoeveel van de aanvankelijk (sub)klinisch scorende jongeren zijn bij de tweede meting normaal? Het goede nieuws: van de jongens alsook van de meisjes die bij externaliserend en internaliserend 'normaal' scoorden bij meting 1, bleek het overgrote deel (82 tot 93 procent) bij meting 2 ook weer normaal. Normaal functioneren kenmerkt zich kennelijk door grote stabiliteit. Maar als gekeken wordt naar jongens en meisjes die aanvankelijk (sub)klinisch scoorden op beide probleemcategorieën, zien we slechts een geringe stabiliteit: 37 tot 59 procent.

Deze uitkomsten lijken in tegenspraak met de eerdere conclusie dat de externaliserende problemen bij jongens én meisjes tussen meting 1 en 2 toegenomen waren. Die tegenspraak is echter schijn en berust op het feit dat jongeren, als

ze meer problematisch gaan scoren nog steeds binnen het normale gebied kunnen blijven. Bovendien ging het hier om een groep scholieren waarvan maar een klein deel (11 tot 23 procent) bij meting 1 (sub)klinisch scoorde. Een afname in probleemscores in deze kleine groep wordt overschaduwd door een toename in probleemscores in de veel grotere normale groep, ten minste als men van gemiddelden per probleemcategorie uitgaat, wat hier is gebeurd.

Jammer dat Reitz hier niet wat dieper op ingaat, want de YSR wordt nationaal en internationaal veel gebruikt om trends over tijd aan te tonen. En het maakt dus nogal wat uit hoe je de gegevens analyseert en presenteert: met dezelfde data kun je tot een toename of een afname concluderen. Er is nog een reden om bij deze uitkomsten stil te staan. De YSR wordt regelmatig gebruikt om de effecten van interventies te bepalen. De meeste interventies hebben betrekking op jongens met externaliserende problemen. Welnu, in Reitz' onderzoek blijkt dat van de externaliserende jongens die bij meting 1 (sub)klinisch scoorden, bij meting 2 nog slechts 37 procent in het klinische gebied scoorde, tegen 21 procent in het subklinische en 42 procent in het normale gebied. Menig behandelaar zou dit als een uitstekend resultaat van zijn interventie beschouwen. Maar in dit geval was er helemaal geen sprake van een interventie. Als zulke verschuivingen al normaal zijn, wat moet dan wel de omvang zijn van verschuivingen die als effect van een interventie worden gepresenteerd? Figuur 2.2 in het proefschrift maakt het vorenstaande in één oogopslag zichtbaar en zou om die reden op het prikbord horen van iedereen die overweegt de YSR als effectmaat te gebruiken.

De invloed van ouders

Naast de YSR vulden de leerlingen op beide tijdstippen een lijst in, waarin naar het opvoedingsgedrag van hun ouders werd gevraagd. Ruim 70 procent van de leerlingen woonde bij beide ouders. Aangezien de gegevens over de moeder hoog correleerden met die van de vader, werd besloten er per dimensie één ouderscore van te maken. Er werd gevraagd naar verschillende dimensies van opvoeding: *betrokkenheid* (responsiviteit, kwaliteit van de ouder-kindrelatie en kennis over het doen en laten van je kind), *striktheid*, *ruimte voor emotionele autonomie* en *ruimte voor de wil van het kind*. Het aardige van dit onderzoek was de zogeheten transactionele invalshoek, waarbij ervan wordt uitgegaan dat ouders het kind beïnvloeden, maar dat het kind op zijn beurt ook het gedrag van de ouders beïnvloedt.

Resultaten: de ouderlijke opvoeding tijdens meting 1 bleek wel van invloed op de ontwikkeling van externaliserende problemen, maar niet op die van internaliserende. Lage betrokkenheid, gecombineerd met het toegeven aan de wil van het kind, voorspelde een toename van externaliserende problemen. Wanneer onderscheid werd gemaakt tussen leerlingen met veel en weinig internaliserende problemen, bleek een grote betrokkenheid van ouders bij eerstgenoemden averechts te werken: de problemen namen toe. Reitz suggereert in dit verband een vicieuze cirkel: ouders die bezorgd zijn over het gepieker van hun kind, een kind dat vervolgens weer extra gaat piekeren over de bezorgdheid van de ouders, enzovoort. Opvallend was echter dat bij leerlingen met weinig internaliserende problemen juist een lage betrokkenheid van de ouders tot meer problemen leidde.

Interessant waren de interactie-effecten: zijn *verschuivingen* in het ouderlijk opvoedingsgedrag gerelateerd aan verschuivingen in de problematiek van hun kinderen? Dat bleek inderdaad het geval. Ouders die bij aanvang zeer betrokken zijn, laten hun betrokkenheid varen als hun kind externaliserend probleemgedrag ontwikkelt, terwijl ouders die aanvankelijk minder betrokken zijn, in zo'n geval juist meer betrokkenheid gaan tonen. Met andere woorden: probleemgedrag van kinderen kan verschillend uitwerken op ouders, afhankelijk van de houding die ouders aanvankelijk innemen. Striktheid van ouders ten slotte bleek gerelateerd aan toename van internaliserende problematiek bij kinderen.

De invloed van ouders vergeleken met die van 'beste vrienden/vriendinnen'

Reitz vroeg de leerlingen een lijstje te maken met een rangorde van hun beste vriend(inn)en. Vervolgens werd gekeken of er tussen die beste vriend(inn)en klas- of schoolgenoten waren die ook aan het onderzoek meededen. Met behulp van de YSR-gegevens kon vervolgens de deviantie van de beste vriend(in) worden vastgesteld. Voor 21 procent van de leerlingen ging deze procedure niet op: de beste vriend(inn)en zaten niet in het onderzoek. In haar probleemstelling legt Reitz uit dat veel onderzoek laat zien dat delinquente jongeren delinquente vrienden hebben. Deze uitkomst kan op twee manieren worden geïnterpreteerd. Ze worden op het slechte pad gebracht door delinquente vrienden (de beïnvloedingshypothese) of: eenmaal op het slechte pad kiezen ze slechte vrienden (selectiehypothese).

Uit Reitz' onderzoek bleek dat de aanwezigheid van slechte vrienden op tijdstip 1 niet significant gerelateerd was aan de mate van probleemgedrag op tijdstip 2. Daarentegen bleek probleemgedrag (zowel internaliserend als externaliserend) op tijdstip 1 gerelateerd aan de aanwezigheid van slechte vrienden op tijdstip 2. Dit wijst overduidelijk op selectie. Dit deelonderzoek illustreert wel heel mooi de voordelen van een longitudinale benadering!

De gekozen analyse via *structural equation modeling* maakte het mogelijk de invloed van ouders en die van vrienden tegen elkaar af te wegen. Het bleek dat beïnvloeding door vrienden nauwelijks sterker is dan beïnvloeding door ouders. Dat vindt Reitz opvallend. Ze wijst erop dat onderzoekers die vinden dat de invloed van vrienden sterker is dan die van ouders, meestal gebruik hebben gemaakt van informatie over die vrienden die door de onderzochte jongeren zelf werd verschaft. Dit zou tot een overschatting van de beïnvloeding door vrienden hebben geleid. Aangezien in Reitz' onderzoek gebruik werd gemaakt van gegevens die de vrienden zelf hadden verschaft, zou dat tot een betrouwbaarder beeld hebben geleid. Dat is weer een steuntje in de rug voor ouders die zich wel eens afvragen of ze überhaupt nog wel enige invloed kunnen uitoefenen op hun puber of adolescent.

Bij dit alles moet wel worden bedacht dat in deze studie het opvoedingsgedrag van de ouders werd gemeten via de leerlingen. Dit stelt sommige uitkomsten wel in een ander daglicht. Een voorbeeld is de uitkomst dat een hoge betrokkenheid van de ouders averechts werkt bij kinderen met veel internaliserende problemen. Het kan goed zijn dat kinderen met angsten en teruggetrokken gedrag een vertekend beeld hebben van de aandacht van de ouders. Als Reitz meent dat de invloed van vrienden overschat dreigt te worden als de informatie over die vrienden van de

jongere zelf komt, had ze een vergelijkbare waarschuwendende opmerking kunnen maken over de invloed van ouders in haar onderzoek.

Het is echt jammer dat de ouders niet bij het onderzoek betrokken zijn. Want juist bij delinquente jongeren blijkt de kwaliteit van de ouder-kindrelatie zoals de ouders die ervaren, gerelateerd te zijn aan positieve ontwikkelingen bij het kind, terwijl de wijze waarop het kind die band ervaart, daar geen relatie mee heeft (Dornbusch e.a., 2001). De ervaring van de ouders bleek in dat onderzoek dus meer gewicht in de schaal te leggen dan de ervaring van het kind.

Tot zover de belangrijkste resultaten. Ik doe Reitz met deze beknopte samenvatting te kort: ze becommentarieert haar resultaten op intelligente wijze en refereert steeds aan de theorie die ze zo helder in hoofdstuk 1 heeft beschreven. Uiteraard is er ook aandacht voor de tekortkomingen. Daarvan vind ik de uitval niet onbelangrijk. De gegevens over de jongeren die bij meting 2 niet bereikt werden of niet bereid waren aan meting 2 mee te doen – meer jongens dan meisjes – suggereren dat zij in de meest problematische hoek moeten worden gezocht. Uiteraard gaat Reitz ook in op het feit dat ouderlijk opvoedingsgedrag via de jongeren gemeten is, maar ze tilt er niet zo zwaar aan.

Zelf was ik het meest geboeid door de uitkomsten over de ouderlijke invloeden. Die blijken verschillend te zijn per probleemcategorie en zijn afhankelijk van de mate van de problematiek en – verrassend – ook van de aanvankelijke houding van de ouders. Verder onderzoek naar de ouderlijke invloed lijkt mij zeer gewenst. Immers, de ouder is weer helemaal terug als het gaat om de bestudering en behandeling van probleemgedrag bij jeugdigen. Vrijwel alle behandelingen die als effectief en ‘evidence based’ gelden, geven de ouders of het gezin een belangrijke rol (Bartels e.a. 2001). Die programma’s kunnen effectiever worden als we meer weten over de beïnvloeding door ouders in normale populaties. Daarbij zullen allochtone ouders toch echt moeten worden betrokken. Normale populaties zijn tegenwoordig niet meer homogeen wit.

Ik hoop dat Ellen Reitz zich in de toekomst aan deze vragen gaat wijden. Ze is dan niet meer gebonden aan de beperkingen die een AIO-onderzoek met zich meebrengt. Met deze dissertatie heeft ze ieder geval getoond dat ze een bekwaam onderzoeker is en goed kan schrijven.

Literatuur

- Bartels, A.A.J., Schuurmsma, S. & Slot, N.W. (2001). Interventies. In: R. Loeber, N.W. Slot & J.A. Sergeant (red.). *Ernstig gewelddadige jeugddelinquentie. Omvang, oorzaken en interventies*. Houten: Bohn, Stafleu, Van Loghum, 291-319.
- Dornbusch, S.M., Erickson, K.G., Laird, J. & Wong, C.A.. (2001). The relation of family and school attachment to adolescent deviance in diverse groups and communities. *Journal of Adolescent Research*, 16, 396-42.
- Quay, H.C. (1993). The psychobiology of undersocialized aggressive conduct disorder: A theoretical perspective. *Development and Psychopathology*, 5, 165-180.
- Slot, N.W. (2004). Externaliserende stoornissen. In: Jan de Wit, Wim Slot & Marcel van Aken (red.). *Psychologie van de Adolescentie*. Baarn: HB Uitgevers, 165-189.
- Taylor, W., & Rutter, M. (2002). Classification: Conceptual Issues and Substantive Findings. In: M. Rutter & E. Taylor (eds.). *Child and Adolescent Psychiatry. (4th Edition)*. Oxford: Blackwell, 3-18.

's Lands wijs, 's lands eer

Marianne van Ooyen-Houben

Tim Boekhout van Solinge, *Dealing with drugs in Europe. An investigation of European Drug Control Experiences: France, the Netherlands and Sweden*, Utrecht/Den Haag: Willem Pompe Institute for Criminal Law and Criminology/BJu Legal Publishers 2004, 245 blz., ISBN 90 5454 518 6.

Al heel lang gebruiken mensen drugs. Om meer energie te krijgen, om ontspannen te raken of om de wereld anders te beleven. Er bestaan zelfs beweringen dat Christus een 'ecstatic rebel sage' zou zijn geweest die cannabis gebruikte. De manier waarop overheden op drugs reageren is niet altijd en overall hetzelfde. Vanaf het begin van de twintigste eeuw wordt echter internationaal één lijn gevolgd in het drugsbeleid. Volgens het adagium 'drugs corrupt, drugs kill' wordt wereldwijd een prohibitiebeleid tegen drugs gevoerd. In 1912 werden in een eerste internationale conventie opium, morfine, heroïne en cocaïne illegaal verklaard. Onder VN-vlag – en onder invloed van de Verenigde Staten – zijn in 1961, 1971 en 1988 nog drie internationale verdragen inzake drugsbestrijding gesloten en sindsdien door praktisch alle landen ter wereld geratificeerd. Ze vormen de basis voor het huidige internationale antidrugsbeleid. Productie, handel en bezit van drugs zijn algemeen bij wet verboden. Alleen gebruik is door de Verenigde Naties uitgesloten van verplichte criminalisering. Er zijn evenwel landen die ook gebruik – dat dan al snel *misbruik* heet – strafbaar gesteld hebben. Op dit moment zijn ongeveer 250 stoffen verboden, met uitzondering van wetenschappelijke en medische toepassingen. De Europese Unie volgt de VN-verdragen, zij het dat de EU naast bestrijding ook nadruk legt op zorg, behandeling en 'harm reduction' (ook in Nederland onvertaald de gangbare term).

Binnen de wereldwijde 'war on drugs' kiezen landen voor verschillende benaderingen. Het ene land volgt een strengere aanpak van drugs dan het andere. Het ene land legt de nadruk op justitieel ingrijpen, het andere ziet drugsgebruik meer als risico voor de gezondheid. Waar komen die verschillen vandaan? En waarom is het zo moeilijk om alternatieven voor de heersende bestrijdingsaanpak op een redelijke manier met elkaar te bediscussiëren? Waarom reageert men vaak zo gebeten op elkaar?

Boekhout van Solinge gaat in zijn Utrechtse proefschrift op deze vragen in. De verschillen in benadering laten zich niet verklaren uit de omvang van het drugsprobleem; daarin bestaan volgens de auteur geen grote verschillen tussen landen. Er moet dan ook iets anders in het spel zijn bij de keuze voor een bepaald drugsbeleid in een land. Naar dit 'andere' is hij op zoek gegaan. Hij vergelijkt daartoe drie landen met elk een heel eigen uitgangspunt: Frankrijk, Nederland en Zweden. Frankrijk en Zweden streven naar een drugsvrije maatschappij, Nederland accepteert dat gebruikt wordt en richt zich op het beheersen van gebruik en drugsgerelateerde problemen.

De keuze voor deze drie landen is een interessante. Alledrie hebben zij zich verbonden aan de VN-conventies, alledrie zijn ze lid van de EU, alledrie kregen ze in de sixties te maken met het fenomeen drugsgebruik en hebben ze daar op geheel eigen wijze – soms zelfs tegengesteld – op gereageerd. De ‘waarom’-vraag dient zich hier bijna vanzelf aan.

Frankrijk, Zweden, Nederland: criminaliserend, moralistisch, pragmatisch

Boekhout van Solinge legt motieven, culturele invloeden en attitudes in de drie landen bloot, die een verklaring vormen voor de verschillen in aanpak. Hij heeft literatuur bestudeerd, interviews gehouden met sleutelpersonen (beleidsmakers en praktijkmensen) en veldwerk verricht (voor ondersteunende informatie). Hij zoekt welke factoren, individuen of organisaties invloed hebben op of bepalend zijn voor het nationale drugsbeleid of – breder – nationale systemen van drugscontrole. Zijn doel is bescheiden: ‘An effort has been made to identify these different factors.’

Frankrijk is het eerste land dat beschreven wordt. De Fransen zetten het drugsprobleem zwaar aan, Chirac voorop. Frankrijk heeft een oriëntatie op veiligheid en criminaliteitsbestrijding en is sterk repressief als het om drugs gaat. Boekhout van Solinge typeert het Franse systeem van drugscontrole als een ‘call-for-order’-systeem. Op zoek naar een verklaring hiervoor voert hij ons door de Franse geschiedenis en laat ons via Lodewijk XIV, de Franse revolutie, De Gaulle en de opstand van 1968 zien hoe turbulent de historie was. Uit dit alles is een land voortgekomen met een sterke centrale staat en een repressieve manier van besturen. Frankrijk hecht aan wetten. Wetten worden gezien als bakens, referentiestandaarden waarop elke burger terug kan vallen. Frankrijk ziet drugs als een fenomeen dat met kracht bestreden moet worden. Het interpreteerde het drugsgebruik in de jaren zestig als een signaal van opstand tegen ‘law and order’. De Franse geschiedenis is vol opstanden; onderdrukking is de reactie. De aanpak van drugsgebruik is dan ook criminaliserend en punitief. Gebruik en zelfs je positief uitlaten over drugs wordt strafrechtelijk vervolgd. Op de aanpak van drugsgebruikers hebben psychiaters, vooral professor Olievenstein, een zwaar stempel gedrukt. De Fransen zien drugsgebruik als individueel probleem, waarvoor psychoanalyse de beste aanpak is. In de jaren negentig heeft, als gevolg van HIV/aids, echter ook de harm reduction zijn intrede gedaan. Er is nu buprenorfine- en methadonverstrekking. Maar in essentie pakt Frankrijk drugs en drugsgebruik nog steeds uitermate streng aan, zonder pardon.

Dan volgt *Nederland*. In vergelijking met Frankrijk wordt de Nederlandse aanpak met meer enthousiasme en minder kritiek beschreven. Wij zijn pragmatisch en coöperatief, niet zo principieel. Boekhout van Solinge noemt het Nederlandse systeem van drugsbeheersing een systeem van ‘accommodation’: wij passen ons aan en zoeken naar beheersing. Deze attitude was nodig in de strijd tegen het water, die Nederland typeert. Niet alleen met betrekking tot drugs, maar ook ten aanzien van abortus, prostitutie, homoseksualiteit of euthanasie wordt in Nederland een rationeel beleid gevoerd. Nederland heeft ook altijd te maken

gehad met grote minderheden. Het heeft zich ontwikkeld tot een maatschappij waarin via overleg en onderhandeling gezocht wordt naar oplossingen voor problemen. Nederland kent ook geen sterke centrale staat; steden en havens waren hier altijd machtig en zelfstandig. Individuele vrijheid staat hoog in het vaandel. Toen drugsgebruik hier opkwam, werd het geïnterpreteerd als iets onvermijdelijks, als een probleem dat je pragmatisch kunt beheersen. Daar komt bij dat hier niet de psychoanalytici, maar de sociologen een stempel hebben gedrukt op het beleid. We hadden geen Olievenstein met zijn psychoanalyse, maar de commissie-Hulsman en de commissie-Baan, die eerder de labelling theorie hanteerden en criminalisering van drugsgebruik ontraadden. Hun adviezen hebben ertoe geleid dat in de Nederlandse Opiumwet in 1976 een onderscheid is aangebracht tussen drugs met een onaanvaardbaar risico (harddrugs) en drugs die dat risico niet in zich dragen (softdrugs). Nederland is hiermee uniek in de wereld. In Nederland worden drugs primair gezien als een volksgezondheidsprobleem. Het Ministerie van VWS is dan ook het coördinerend ministerie, terwijl in andere landen Justitie meestal een centrale positie heeft. Ons opportuniteitsbeginsel maakt gedogen mogelijk. Nederland heeft allang een aanpak waarin preventie en harm reduction een belangrijke rol spelen. Nederland oefent met zijn tolerante houding tegenover drugsgebruik aantrekkingskracht uit op buitenlanders, die zich hier vrijer voelen dan in eigen land.

Hoe anders gaat het eraan toe in *Zweden!* Daar bestaat brede consensus over het doel van het drugsbeleid: Zweden moet een drugsvrije maatschappij zijn. Drugsgebruik wordt als een ernstig probleem gezien, een bedreiging van de Zweedse cultuur. Het is on-Zweeds om drugs te gebruiken. Dit heeft te maken met Zwedens traditie van solidaire verzorgingsstaat, waar het heel trots op is. Het land heeft zich door een sterke sociaal-democratische beweging weten te ontworstelen aan de ernstige armoede waar het tot 1900 in verkeerde. Zweden kent ook breed gedragen en sterke volksbewegingen, onder andere tegen alcohol en drugs. Boekhout van Solinge beschrijft het land als positivistisch, technocratisch en rationalistisch, maar ook paternalistisch, repressief en puriteins. Het collectief, niet het individu staat voorop. De Zweedse geschiedenis heeft geleerd dat je samen sterk staat. Dit leidt tot hoge conformiteit en weinig deviantie. Burgers staan positief en vol vertrouwen tegenover de staat. Vadertje Staat heeft een lange arm; ambtenaren mogen diep in 's mensens privé-leven ingrijpen om iemand op het rechte pad te krijgen. Drugsgebruik (en ook alcohol) is gevaarlijk voor het individu en de samenleving; het strookt niet met de Zweedse waarden van orde, discipline, solidariteit en je netjes gedragen. Het systeem van drugscontrole in Zweden is zeer restrictief. Boekhout van Solinge typeert het als een 'containment'-systeem, dat drugs wil inperken en uitbannen. Invloedrijk was de arts-psichiater Bejerot, die drugsgebruik als een besmettelijke ziekte zag en de gebruiker als belangrijk doel in de anti-drugsstrategie aanwees. Zweden kiest voor een combinatie van bestrijding en handhaving (door politie én maatschappelijk werkers), preventie (met nadruk op de gevaren), (dwang)behandeling en sociaal beleid. Lange tijd was Zweden succesvol in zijn antidrugsbeleid. Sinds de jaren negentig neemt het drugsgebruik echter toe. De Zweedse jeugd staat meer bloot aan invloe-

den van buiten en Zweden is (in 1995) lid geworden van de EU. Ook kreeg Zweden te maken met HIV/aids, hetgeen ertoe leidde dat vormen van harm reduction, in Zweden een vies woord, moesten worden toegepast. Op dit moment zijn er signalen van verandering, maar in essentie bestaat nog steeds een restrictief beleid. Uit de drie beschrijvingen komen grote verschillen tussen de landen naar voren. Er is zelfs geen consensus of drugsgebruik een probleem is of niet, en wat voor probleem het dan is. Ook doen verschillende theorieën opgeld, zoals de labellingtheorie of de social symptom-theorie. Zweden is van de drie landen het meest principieel en het minst praktisch. Nederland is de grootste uitzondering; het lijkt zelfs het internationale verbod op drugs niet te steunen. Boekhout van Solinge signaleert dat beleid inzake drugs niet alleen wordt ingegeven door zorg over de schadelijkheid van drugs, maar door nationale culturele tradities. Het ene land pakt problemen vooral open en pragmatisch aan, het andere neigt tot moralisme of idealisme. In het beleid spelen morele oordelen, politiek opportunisme en macht een rol. Daarbij heeft het ene land meer een politieke structuur van centrale aansturing, het andere meer een van onderhandeling en decentralisatie. Een best practice kan Boekhout van Solinge niet aanwijzen, want, zo stelt hij, of een drugsbeleid succesvol is, hangt helemaal af van het doel dat een land ermee beoogt, de functie die het heeft en wat een land ervoor over heeft.

Relativiteit van drugsbeleid

In het laatste hoofdstuk komt Boekhout van Solinge tot conclusies. Allerlei factoren vormen het systeem van drugscontrole van een land: gebruik in de sixties, invloedrijke professionals, geografie, politieke tradities, relatie staat-burger, cultuur. Een systeem van drugscontrole zit ingewikkeld in elkaar en is altijd specifiek voor een land. De vraag rijst zelfs of zulke systemen echt over drugs gaan. Het lijkt er eerder op dat een systeem van drugscontrole niet meer is dan een exponent van de nationale identiteit van een land en daar tegelijkertijd zelf ook aan bijdraagt. Daarmee kan een land zich profileren en onderscheiden. Dáár ligt de diepere reden voor de verschillen in de aanpak van drugs: de eigen aanpak versterkt en garandeert de nationale identiteit. Dat geeft een land een gevoel van veiligheid, zekerheid. Een systeem van drugscontrole wordt een referentiekader, een denkraam waardoor alle informatie van buiten wordt geïnterpreteerd en gefilterd: informatie die niet in het nationale waardenpatroon past, komt er niet door. Men communiceert voortdurend vanuit het eigen denkraam en heeft daardoor geen begrip voor het standpunt van de ander. Men hangt zo aan het eigen drugsbeleid omdat het een uitdrukking is van zichzelf. Elke aanval daarop raakt de kern van het bestaan. Zo eindigt het boek met een relativering van systemen van drugscontrole.

Boekhout van Solinge behandelt een intrigerend onderwerp, beschrijvend en verhalend. Het boek exploreert vanuit een heel brede vraagstelling, zonder theoretische invalshoek, hypothesen of specifieke onderzoeksvragen. Het boek heeft iets kabbelends. Het voert je uitgebreid door de geschiedenis vanaf de Zonnekoning, de VOC en de Vikingen, en blijft lang hangen in de ene na de andere vergelijking. Kernachtige conclusies ontbreken. Pas aan het eind stijgt het naar een niveau van

theorievorming, waar het gaat om systemen van drugscontrole als functie van de nationale identiteit. Deze notie boeit en raakt aan sociologische systeemtheorieën, maar helaas werkt Boekhout van Solinge ze niet uit in een samenhangend model of in hypotheses; hij blijft speculatief. Als lezer blijf je met vragen zitten. Is er zo weinig bekend over drugs dat elk beleid goed kan zijn?

De nieuwsgierige, kritisch-wetenschappelijke lezer komt in het boek onvoldoende aan zijn trekken. Met name in de beschrijving van Frankrijk en Nederland wordt weinig onderbouwing gegeven in de vorm van empirische gegevens of statistieken. Verwijzingen naar persoonlijke contacten, die her en der te vinden zijn, wakkeren de behoefte aan tabellen en overzichten alleen maar aan. Soms bevatten voetnoten een verwijzing naar cijfers in andere publicaties, maar al lezende zijn de beweringen van de auteur moeilijk na te trekken. De lezer moet zich nogal passief laten meevoeren in het betoog van de auteur.

En er is nog iets. In het slothoofdstuk lijkt de toonzetting van het boek te veranderen, alsof de auteur een draai maakt. Eerst wordt kritisch, soms zelfs smalend geschreven over tegenstanders van een vrijer drugsbeleid. Zo moet Chirac het bijvoorbeeld ontgelden: 'drug-related family dramas appear to have created within him an emotional interest (...) drugs are also a subject he can easily exploit politically'; hij is 'beating the security drum'. Ook de Zweed Bejerot krijgt er flink van langs: 'Initially his opinions were easily dismissed and lacked influence because of his fanaticism and impression of being an angry old man – for which he was disliked by many.' Voorstanders worden minder hard aangepakt. Bij Van Agt blijft het bijvoorbeeld bij: '(...) when he was retired and looking back at his career, he stated his regret that he had not fully legalised cannabis.' Het lijkt erop dat de auteur dit ook betreurt, al zegt hij dit nergens expliciet.

In dit laatste hoofdstuk stapt Boekhout van Solinge met een verrassend andere toon uit zijn typisch Nederlandse denkraam. Alles wordt relatief: elk drugsbeleid heeft een functie voor de identiteit van een land. Kon de auteur geen feiten vinden die zijn 'voorkeuren' staafden? Heeft hij, wikkend en wegend vanuit de genuanceerde beschouwing van de landen, de stap naar een algemene maatstaf voor succes niet kunnen maken?

Drugs kwamen op in de sixties. Ze waren toen onderdeel van een subcultuur die zich tegen het establishment keerde. Deze subcultuur vormde een bedreiging, er volgde repressie, drugs werden in de ban gedaan. Maar 'the times, they are changing' volgens Boekhout van Solinge: drugs worden tegenwoordig door alle delen van de bevolking gebruikt. Het is geen subcultuur meer. De VS zijn minder allesoverheersend, de EU krijgt meer invloed in de VN. Misschien is de tijd rijp voor veranderingen in het drugsbeleid?

Het boek is een aanrader voor iemand die vooral op zoek is naar informatie over drugsbeleid. Het helpt de eigen mening te vormen, ook over de actuele ontwikkelingen in onze eigen grenssteden en de luid klinkende roep om legalisering van (soft)drugs.